

การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจิตตศิลป์ เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยกิจกรรมการเรียนรู้
ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

The Development of the Contemplative Art Curriculum to Enhance Life Skill by
Learning Activities Based on the Contemplative Education for Grade 7 Students

ยลดา นองบัว^{1*} และ ปริณ ทนันทชัยบุตร²

Yonlada Nongbua^{1*} and Prin Tanunchaiutra²

¹นักศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Master of Education Program in Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Khon Kaen University

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Assistant Professor, Curriculum and Instruction Program, Faculty of Education, Khon Kaen University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาหลักสูตรรายวิชาจิตตศิลป์เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 2) เพื่อศึกษาทักษะชีวิตของนักเรียนที่เกิดจากการใช้หลักสูตรรายวิชาจิตตศิลป์ ในการเสริมสร้างทักษะชีวิต โดยให้นักเรียนมีผลการประเมินทักษะชีวิตอยู่ในระดับดีขึ้นไป และ 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรรายวิชาจิตตศิลป์ การวิจัยแบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ศึกษาเอกสารหลักสูตร ปรัชญาการศึกษา เพื่อกำหนดเป้าหมายและขอบเขตในการสร้างหลักสูตร ระยะที่ 2 สร้างหลักสูตรและตรวจสอบประสิทธิภาพ ระยะที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้ และระยะที่ 4 ประเมินผลการใช้หลักสูตรและปรับปรุงแก้ไข กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปทุมวิทยายน อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 11 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้ความถี่ ค่าเฉลี่ย และร้อยละ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1) การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจิตตศิลป์ ผลการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญร่างหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรมีความเหมาะสมมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.71) หลักสูตรมีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้

2) ผลการศึกษาทักษะชีวิตของนักเรียนที่เกิดจากการทดลองใช้หลักสูตร การประเมินทักษะชีวิต ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.50) และนักเรียนทุกคนผ่านเกณฑ์การประเมินในระดับดีขึ้นไป การประเมินทักษะชีวิตทั้ง 4 ด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปถึ้น้อยที่สุดตามลำดับ ได้แก่ ด้านการจัดการอารมณ์และความเครียด อยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.65) ด้านการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น อยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.53) ด้านการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น อยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.45) และด้านการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ อยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.38) ตามลำดับ

*Corresponding author. Mobile: +66 (0) 8 8024 9887

E-mail address: yonlada49887@gmail.com

3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.52) นักเรียนมีทัศนคติเชิงบวกกับรายวิชารู้สึกชื่นชอบและสนุกกับกิจกรรมการเรียนรู้ อีกทั้งยังเป็นชั่วโมงที่นักเรียนได้แสดงออกถึงความคิด ความรู้สึกได้อย่างอิสระ

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร, จิตตศิลป์, กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

Abstract

The objectives of this research were to study: 1) The development of the Contemplative Art curriculum of Grade 7 students by activity-based learning based on the Contemplative Education, 2) the students life after participating the contemplative art curriculum to be developed their life skills, and 3) study the students satisfaction in studying the Contemplative Art curriculum. The development process are divided into 4 stages; 1) Studying the basic information, the educational philosophy and the curriculum documents in order to set the goals and scope to create the course. 2) Creating a curriculum and performance monitoring. 3) Implementation and 4) Evaluation. Eleven students in Grade 7 students of Pa Wai Wittayayon School, Ban Fang district, Khon Kaen province were selected purposively to participate in the study. Statistics used for the quantitative data analysis were the frequency, mean, and percentage. The qualitative data analysis used was the content analysis.

The research result found:

1) The quality assessment of the Development the Contemplative Art Curriculum which is determined by the expert in curriculum and related data was satisfied (average 4.71). The curriculum is also efficacy and suitability.

2) The average of assessing life skills of participants was in good level and all participants met the criteria progressively. Besides, the averages from maximum to minimum, respectively, were the management of mood and stress level (average 4.65), awareness and self esteem (average 4.53), building a good relationship with others (average 4.45) and analysis, decisions and solving the problems creatively (average 4.38).

3) The students who participated the study had satisfied the most (average 4.52) and they have had the positive attitude and enjoyed the activities in this curriculum. Furthermore, the participants could express their opinions and feelings independently.

Keywords: Curriculum Development, Contemplative Art, Activities Based Contemplative Education

บทนำ

การจัดการศึกษาของชาติไม่ว่าระดับใดล้วนมุ่งเน้นพัฒนานคนในชาติให้มีคุณลักษณะและศักยภาพที่เหมาะสมกับความต้องการของสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยมีหลักสูตรเป็นเสมือนพิมพ์เขียวในการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ อันจะส่งผล

โดยตรงต่อการพัฒนาประเทศ ดังนั้นหลักสูตรจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษาทุกระดับ หลักสูตรมีความสำคัญต่อการศึกษาส่วนรวม นั่นคือหลักสูตรเป็นเครื่องมือที่ถ่ายทอดเจตนารมณ์หรือเป้าประสงค์ของการศึกษาของชาติไปแปลงเป็นการกระทำขั้นพื้นฐานในโรงเรียนหรือสถานศึกษา ถ้าจะกล่าวถึงหลักสูตรคือหัวใจทางการศึกษา

ก็คงไม่ผิด เพราะถ้าปราศจากหลักสูตรเสียแล้วการศึกษาก็ย่อมดำเนินไม่ได้ และหลักสูตรยังมีความสำคัญต่อการเรียนการสอน หลักสูตรมีความสำคัญยิ่งในการจัดการศึกษาทุกระดับ เพราะเป็นโครงร่างกำหนดกรอบแนวทางการปฏิบัติที่จะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตรวมทั้งเป็นแนวทางในการให้การศึกษ าให้วิชาความรู้ การถ่ายทอดวัฒนธรรม การปลูกฝังเจตคติและค่านิยม การสร้างความเจริญเติบโต ความสมบูรณ์ทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการพัฒนาผู้เรียนในทุกๆ ด้าน นอกจากนี้หลักสูตรยังเป็นหนึ่งในตัวชี้วัดสำคัญของมาตรฐานการศึกษาในแต่ละประเทศ ทั้งนี้เพราะการศึกษาของแต่ละประเทศจะดีหรือไม่ดีนั้นขึ้นอยู่กับหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นสำคัญ หลักสูตรนั้นเปรียบเสมือนแม่แบบสำคัญในการพัฒนามนุษย์ มนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือพัฒนาคนต้องทำเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิตนับตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา สู่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยทำงานและวัยชราโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่นเป็นวัยที่จะต้องปลูกฝังและต้องสร้างคุณค่าให้กับตนเองและเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ และในขณะเดียวกันก็จะได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันความเสี่ยงในการดำเนินชีวิตทั้งปัจจุบันและอนาคต

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ได้กำหนดทักษะชีวิตเป็นสมรรถนะสำคัญ ที่ผู้เรียนทุกคนพึงได้รับการพัฒนา ทั้งด้านความรู้ ความรู้สึกรู้สีกคิด ให้รู้จักสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล รู้จักจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม ปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม รู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น ป้องกันตัวเองในภาวะคับขันและจัดการกับชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับวัฒนธรรมและสังคม แนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับผู้เรียนในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาให้เกิด

ความตระหนักรู้ เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์กระบวนการตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์ ความเครียดและการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น ซึ่งเป็นองค์ประกอบของทักษะชีวิตที่ช่วยให้เด็กและเยาวชนมีพื้นฐานด้านอุปนิสัยที่ดีสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดีและมีความสุข ดังนั้น เพื่อให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวทางในการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้แก่แก่นักเรียนที่สอดคล้องกับหลักสูตรกรมสุขภาพจิต (2554) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิต (Life Skill: LS) หมายถึง ความสามารถอันประกอบด้วยความรู้ เจตคติ และความสามารถ ในอันที่จะจัดการกับปัญหาต่างๆ ตัวในสภาพสังคมทั่วไป ณ ปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต สำหรับเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เพศ สารเสพติด บทบาทชายหญิง ชีวิตครอบครัว สุขภาพ อิทธิพลสื่อ สิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคม จริยธรรม ทักษะชีวิตเปรียบเสมือนภูมิคุ้มกันที่จะช่วยให้เด็กสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขรับมือกับปัญหาและความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ โดยการเสริมสร้างทักษะชีวิตนั้นควรเริ่มต้นมาจากครอบครัว พ่อแม่ปลูกฝังตั้งแต่ยังเล็กด้วยความรักความอบอุ่น ใฝ่ใจในการสื่อสารที่ดีต่อกัน ไปพร้อมๆ กับการสอดแทรกผ่านการสอนรายวิชาต่างๆ ในโรงเรียนควบคู่กับการสอนเนื้อหาสาระเชิงวิชาการ

การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เกี่ยวกับบริบทสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ป่าหวายวิทยายนพบว่า สภาพบริบทของโรงเรียนป่าหวายวิทยายนเป็นโรงเรียนมัธยมขนาดเล็กมีจำนวนนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ในปีการศึกษา 2559 มีนักเรียนจำนวนทั้งสิ้น 64 คน สถานที่ตั้งของโรงเรียนตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชน บริเวณรอบๆ โรงเรียนเป็นไร่มันสำปะหลังและไร่อ้อย การคมนาคมไม่สะดวก มีรถประจำทางผ่านวันละเที่ยว ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้าง ฐานะค่อนข้างยากจน ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและเด็ก นักเรียนในโรงเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน พ่อแม่หย่าร้าง นอกจากนี้บริเวณชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงมีปัญหาเรื่องยาเสพติด

อย่างมาก สภาพบริบทเหล่านี้ส่งผลต่อพฤติกรรมและคุณลักษณะของนักเรียน ด้านการเรียนการประเมินผลการเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับต่ำแทบทุกระดับชั้น และในแทบทุกรายวิชา เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีจำนวนนักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ผลการเรียนติด 0 ร มส มากกว่า 5 รายวิชาต่อนักเรียน 1 คน อีกทั้งการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 อยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ ในทุกรายวิชา ด้านพฤติกรรม นักเรียนขาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียน ขาดวินัยในการเรียนและการทำงาน มีปัญหาขาดเรียน ท้องในวัยเรียน และปัญหายาเสพติดในโรงเรียน ขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวมความเป็นจิตสาธารณะ ในรายวิชาศิลปะซึ่งผู้วิจัยปฏิบัติหน้าที่ครูผู้สอนสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียนของนักเรียน พบว่า มักไม่รับฟังเพื่อนในชั้นเรียนเมื่อเพื่อนแสดงความคิดเห็นมีพฤติกรรมรบกวนเพื่อนในชั้นเรียนเสมอ ขาดความรับผิดชอบในการส่งงานและละเลยการเก็บอุปกรณ์เมื่อปฏิบัติเสร็จสิ้น สมารถฟังช่วงระยะเวลาสั้น ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่านอกจากการขาดความรู้เนื้อหาวิชาการแล้ว นักเรียนยังขาดความรู้ความเข้าใจในทักษะชีวิต คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ผู้เรียนควรมี และการไม่ตระหนักรู้หน้าที่การเป็นนักเรียนของตนเอง ซึ่งในสภาพแวดล้อมของโรงเรียนและชุมชนที่อยู่ในพื้นที่สูงเสี่ยงทักษะชีวิตจึงเป็นดังภูมิคุ้มกันที่ดีที่จะช่วยสามารถพัฒนานักเรียนให้คุณภาพ วิธีการสอนที่ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าจะสามารถบ่มเพาะทักษะชีวิตและคุณลักษณะอัน พึงประสงค์ให้เกิดแก่ผู้เรียนได้ คือกระบวนการเรียน การสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการพัฒนาการตระหนักรู้สำรวจภายในตนเอง อารมณ์ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อมุมมองต่อชีวิตและโลก โดยเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ให้คุณค่าในเรื่องการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ และการรับฟังด้วยใจเปิดกว้าง โดยมีเป้าหมาย คือ เกิดการเปลี่ยนแปลง

ขั้นพื้นฐาน (Fundamental) อย่างลึกซึ้งทางความคิดและจิตสำนึกใหม่เกี่ยวกับตนเองและโลก ส่งผลให้มีการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ และมีปัญญามีความรักความเมตตาต่อสรรพสิ่ง ซึ่งนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ดีต่อกันในสังคม จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ การศึกษาที่เน้นการพัฒนาด้านในอย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆ โดยปราศจากอคติ เกิดความรักความเมตตาอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ มีจิตสำนึกต่อส่วนรวมและสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมดุล (ศุภย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2551) กล่าวโดยสรุปคือ จากแนวคิด ตลอดจนแนวปฏิบัติของการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดตปัญญาศึกษา จึงเป็นการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมปฏิบัติการทางความคิด เน้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสานประสบการณ์เดิมกับข้อความรู้ใหม่ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของการสอนตามแนวความคิดทางจิตตปัญญาคือ ได้สัมผัสถึงคุณค่าและความงาม เรียนรู้ที่จะรัก เรียนรู้ที่จะให้ออมรับความหลากหลายทางความคิดมากขึ้น นำไปสู่ความตั้งใจที่จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ซึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษานี้ ครูผู้สอนสามารถประยุกต์ใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลายที่ทำให้ผู้เรียนมีการคิด มีการแสดงออก มีการร่วมมือ มีการค้นพบสิ่งใหม่ๆ และมีความก้าวหน้าทางความรู้ กิจกรรมที่หลากหลายจะทำให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน และรักที่จะเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเอง องค์กรและสังคมต่อไป

ด้วยเหตุสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยซึ่งปฏิบัติหน้าที่ครูผู้สอนในรายวิชาศิลปะ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจิตตศิลป์ เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งได้นำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อการเปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนทัศนคติ การมีความรู้เรื่องทักษะชีวิต และสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนานักเรียนให้มี

ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มนุษย์นั้นหากต้องการให้การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ถาวรและยั่งยืน จะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายใน กระบวนการเรียนรู้ที่ก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานภายในที่เน้นกระบวนการเรียนรู้อย่างใคร่ครวญและการตระหนักรู้ภายในตนเอง เชื่อมโยงตนเองกับสรรพสิ่งภายนอกและก่อเกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม วิธีการที่สอดคล้องกับแนวคิดที่ส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนจากการเรียนรู้ภายในตนเองเพื่อการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานและ สามารถเชื่อมโยงสู่สังคมและโลกภายนอก คือแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาจะสามารถช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีพฤติกรรมและมีศักยภาพที่ดีขึ้นได้ ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนใช้หลักจิตตปัญญา 7 เป็นพื้นฐานในการจัดกิจกรรม และใช้แนวทางการปฏิบัติผ่านกระบวนการเชิงสร้างสรรค์ (Creation Process Practices) ฝึกสังเกตใคร่ครวญภายในและพัฒนาญาณทัศนะ (Intuition) ความประณีต ละเอียดอ่อน ด้วยรูปแบบการวาดภาพระบายสี และสร้างสรรค์งานศิลปะ หรือเรียกตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาว่า “กิจกรรมจิตตศิลป์” (Contemplative Art) และการปฏิบัติผ่านกระบวนการเชิงสัมพันธ์ (Relational Practices) ฝึกสติเฝ้ามองสภาวะภายในสะท้อนตนเองอาศัยความสัมพันธ์ของกัลยาณมิตรสะท้อนซึ่งกันและกัน ด้วยกิจกรรม “จิตตปัญญาสัมพันธ์” (Contemplative Relation) การใช้สุนทรียสนทนา การฝึกฟังอย่างลึกซึ้ง การสนทนากับเสียงภายในและการเขียนอนุทิน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจิตตศิลป์ เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
2. เพื่อศึกษาทักษะชีวิตของนักเรียนที่เกิดจากการใช้หลักสูตรรายวิชาจิตตศิลป์ ในการเสริมสร้าง

ทักษะชีวิต ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยให้นักเรียนมีผลการประเมินทักษะชีวิตอยู่ในระดับดีขึ้นไป

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรรายวิชาจิตตศิลป์ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งแบ่งเป็น 4 ระยะ

ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน บริบทของโรงเรียนและชุมชน ศึกษาเอกสารหลักสูตร ปรัชญาการศึกษา เพื่อกำหนดเป้าหมายและขอบเขตในการสร้างหลักสูตร

ระยะที่ 2 การสร้างหลักสูตรและตรวจสอบประสิทธิภาพโดยผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบเอกสารปรับปรุงหลักสูตรตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้

ระยะที่ 4 การประเมินผลการใช้หลักสูตร

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559 โรงเรียนป่าหวายวิทยายน อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 จำนวน 11 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถามสำหรับผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษา และนักเรียน ความคิดเห็นความต้องการต่อการพัฒนาหลักสูตร

2.2 แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นในการพัฒนาหลักสูตร

2.3 แบบประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร

2.4 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาจิตตศิลป์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 7 แผน 14 ชั่วโมง

2.5 แบบประเมินทักษะชีวิต สำหรับประเมินตนเอง ครูเป็นผู้ประเมิน และเพื่อนร่วมชั้นเป็นผู้ประเมิน เป็นแบบประเมินที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจากการศึกษาตัวชี้วัด และพฤติกรรมบ่งชี้ทักษะชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) ลักษณะของแบบประเมินเป็นมาตราวัดประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

2.6 แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรวิชาจิตศิลป์ ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 สํารวจข้อมูลพื้นฐานก่อนการสร้างหลักสูตรโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษา และนักเรียน ความคิดเห็นความต้องการต่อการพัฒนาหลักสูตร

3.2 เสนอร่างหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำ

3.3 ทดลองใช้หลักสูตรดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ เก็บข้อมูลจำนวน 14 ชั่วโมง

3.4 ในระหว่างทำการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตชั้นเรียนด้วยตนเอง โดยไม่มีผู้ช่วยวิจัย ประเด็นการสังเกต ได้แก่ พฤติกรรมนักเรียนการแก้ปัญหาต่างๆ ในชั้นเรียน และเก็บรวบรวมข้อมูล หลังสิ้นสุดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแล้วผู้วิจัยทำการประเมินทักษะชีวิตด้วยแบบประเมิน และสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนตามแบบประเมินที่เตรียมไว้

3.5 วิเคราะห์ข้อมูล ประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้มีความเหมาะสม สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

4.1 ข้อมูลจากแบบสอบถามวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ แบบสัมภาษณ์ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

4.2 ข้อมูลการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย พิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนนความเหมาะสมจากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

4.3 ข้อมูลการประเมินทักษะชีวิตวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ

4.4 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้วิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ

สรุปและอภิปรายผล

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 การพัฒนาหลักสูตรวิชาจิตศิลป์ เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

1) จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน หลักการแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรและจิตตปัญญาศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตร ทั้งด้านบริบทพื้นฐานของโรงเรียน สภาพแวดล้อมของโรงเรียนและชุมชนปรัชญาการศึกษา ทฤษฎีการเรียนรู้ ธรรมชาติวิชา เนื้อหากิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้ได้ความรู้ด้านต่างๆ และได้แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลักๆ ได้แก่ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้และการวัดและประเมินผล การศึกษาความต้องการ ความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร พบว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเห็นด้วยอย่างยิ่งในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจิตศิลป์ เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับนักเรียน เพราะสภาพบริบทของโรงเรียนถือเป็นโรงเรียนสำหรับนักเรียนที่ด้อยโอกาส ฐานะยากจน และสภาพครอบครัวขาดความพร้อมทั้งทางเศรษฐกิจและครอบครัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อขาดความอบอุ่นด้านครอบครัว มักหันพึ่งพาเสพติด การส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะชีวิตจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยป้องกันปัญหาของนักเรียนได้

2) การจัดทำร่างหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรร่างหลักสูตรการสร้างหลักสูตรนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ในระยะเวลาที่ 1 มาเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร โดยมีแนวทางการพัฒนาหลักสูตรประยุกต์แนวคิดของ Saylor, Alexander and Lewis (1981) มีขั้นตอนในการพัฒนาดังนี้ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานกำหนดเป้าหมายจุดมุ่งหมายและขอบเขต 2) สร้างและกรอกแบบหลักสูตร ประเมินผลหลักสูตรก่อนนำไปใช้ 3) การใช้หลักสูตร 4) การประเมินหลักสูตร มุ่งองค์ประกอบของหลักสูตร คือ ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร หลักการ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา โครงสร้างหลักสูตร เวลาเรียน สาระการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ และ การวัดและประเมินผล เป็นหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้เรียนรู้ตามสภาพจริงและปฏิบัติตนเองเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในตนเองและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจากเพื่อนในชั้นและครูผู้สอน ร่างเอกสารประกอบหลักสูตร เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นประกอบหลักสูตรเพื่ออธิบายรายละเอียดของการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติจริงในชั้นเรียน ประกอบด้วย คู่มือครูผู้สอน อธิบายถึงขั้นเตรียมการและขั้นดำเนินการสำหรับครู และ แผนการจัดการเรียนรู้ ทั้งหมด 7 แผนรวม 14 ชั่วโมง ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ และ การวัดและประเมินผล

3) การตรวจสอบคุณภาพร่างหลักสูตรและร่างเอกสารประกอบหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ พบว่าการประเมินความเหมาะสมของโครงสร้างหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ยทั้งหมด ค่าเฉลี่ย 4.71) รายข้ออยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดและเหมาะสมมาก โดยอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด 16 ข้อ และ เหมาะสมมาก 14 ข้อ ผู้เชี่ยวชาญมีคำแนะนำเพิ่มเติม คือ การเขียนหลักการและเหตุผล ควรมีความแตกต่างจากหลักสูตรรายวิชา

ศิลปะทั่วไปที่เน้นด้านการสร้างสรรค์ผลงานทักษะการทำงานศิลปะ ควรเพิ่มเติมถ้อยคำที่บ่งบอกความเฉพาะเจาะจงของวิชาจิตศิลป์ที่เน้นด้านกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน การเรียนรู้ตระหนักในคุณค่าของตนเองและผู้อื่น การเน้นไปที่กระบวนการจิตปัญญา ควรเพิ่มเติมผลการเรียนรู้ที่คาดหวังในคำอธิบายรายวิชาจาก 3 ข้อ เป็น 3 ถึง 5 ข้อ ให้ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และ เจตคติ และด้านการวัดและประเมินผลควรเขียนให้ชัดเจนทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และด้านเจตคติ ควรมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินที่เหมาะสม การทดสอบนักเรียนด้วยแบบทดสอบอาจไม่ใช้การประเมินที่เหมาะสมกับลักษณะของวิชา แต่การสังเกตในชั้นเรียนและการประเมินพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติงานอาจมีความเหมาะสมมากกว่า

1.2 ทักษะชีวิตของนักเรียนที่เกิดจากการใช้หลักสูตรรายวิชาจิตศิลป์ในการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษา

การนำหลักสูตรไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายนั้นใช้รูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง แบบ The One – Shot Case Study Design

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ผลการประเมินทักษะชีวิต

ประเด็นการประเมิน	(\bar{X})	แปลผล
1. ด้านการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น	4.53	ดีมาก
2. ด้านการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์	4.38	ดี
3. ด้านการจัดการกับอารมณ์และความเครียด	4.65	ดีมาก
4. ด้านการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น	4.45	ดี
ค่าเฉลี่ยรวมทั้ง 4 ด้าน	4.50	ดี

ผลการวิจัย พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปถึงน้อยที่สุดตามลำดับ ได้แก่ ด้านที่ 3 การจัดการอารมณ์และความเครียด ค่าเฉลี่ย 4.65 อยู่ในระดับดีมาก ด้านที่ 1 การ

ตระหนักถึงและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ค่าเฉลี่ย 4.53 อยู่ในระดับดีมาก ด้านที่ 4 การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ค่าเฉลี่ย 4.45 อยู่ในระดับดี และด้านที่ 2 การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ค่าเฉลี่ย 4.38 อยู่ในระดับดี

1.3 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรรายวิชาจิตตศิลป์

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ความพึงพอใจของนักเรียน

ประเด็นการประเมิน	(\bar{X})	แปลผล
1. บรรยากาศการเรียนการสอน	4.45	ดี
2. กิจกรรมการเรียนรู้	4.59	ดีมาก
3. ประโยชน์ที่ได้รับ	4.52	ดีมาก
ค่าเฉลี่ยรวมทั้ง 3 ด้าน	4.52	ดีมาก

ผลการวิจัย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจระดับดีมาก ค่าเฉลี่ย 4.52 ด้านที่มีความพึงพอใจสูงสุดไปน้อยสุดตามลำดับ ดังนี้ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ อยู่ในระดับดีมาก ค่าเฉลี่ย 4.59 ด้านประโยชน์ที่ได้รับ อยู่ในระดับดีมาก ค่าเฉลี่ย 4.52 และด้านบรรยากาศอยู่ในระดับดีค่าเฉลี่ย 4.45 เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่าอยู่ในระดับดีมาก จำนวน 11 ข้อ อยู่ในระดับดี จำนวน 9 ข้อ รายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ กิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น

2. อภิปรายผลการวิจัย

2.1 การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจิตตศิลป์ เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ผลการวิจัย พบว่า ความต้องการความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ต่อการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม วิชาจิตตศิลป์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาหลักสูตร อีกทั้งยังเห็นว่า การที่วิชาศิลปะจะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะชีวิตนั้น เป็นการส่งเสริมที่ตีเหมาะสมกับสภาพปัญหา ของโรงเรียน

เป็นอย่างยิ่ง ผลการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญร่างหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรมีความเหมาะสมมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.71) หลักสูตรมีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้

หลักสูตรรายวิชาจิตตศิลป์นี้เป็นหลักสูตรที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่ออยากเติมเต็มการเรียนรู้วิชาศิลปะจากรายวิชาพื้นฐานในโรงเรียน ซึ่งการเรียนในโรงเรียนนั้นวิชาศิลปะมีชั่วโมงเรียนน้อย อีกทั้งยังประกอบด้วยทั้ง 3 สาระ ได้แก่ ทักษะศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ การเรียนการสอนนั้นเป็นหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและเน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหาสาระ ผู้เรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติและประสบการณ์ตรง โดยผ่านความเจ็บ การมองเข้าด้านในการคิดใคร่ครวญและการเฝ้าดู (Hart, 2004) เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับมิติด้านจิตใจของตนเองและการสัมพันธ์กับภายนอกอย่างเป็นองค์รวม จึงเป็นการเรียนรู้เฉพาะบุคคล ดังนั้น ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนแต่ละคนอาจไม่เท่ากัน การเรียนรู้นี้อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงมากหรือน้อย ย่อมขึ้นอยู่กับตัวนักเรียนเองเป็นสำคัญ ครูเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก และคอยชี้แนะแนวทาง

2.2 ทักษะชีวิตของนักเรียนที่เกิดจากการใช้หลักสูตรรายวิชาจิตตศิลป์ในการเสริมสร้างทักษะชีวิต ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ผลการประเมินทักษะชีวิตของนักเรียน จากการทดลองใช้หลักสูตรทดลองใช้หลักสูตรแบบการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น (The One-Shot Case Study Design) คือ กลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียว ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เมื่อทดลองใช้หลักสูตรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรแล้วนั้น จึงทำการประเมินทักษะชีวิตของนักเรียน อันเป็นผลที่เกิดจากการใช้หลักสูตร ผลการวิจัย พบว่าการประเมินทักษะชีวิตภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.50) และนักเรียนทุกคนผ่านเกณฑ์การประเมินในระดับดีขึ้นไป การประเมินทักษะชีวิตทั้ง 4 ด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปถึงน้อยที่สุดตามลำดับ ได้แก่ ด้านการจัดการอารมณ์และความเครียด อยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.65) ด้านการตระหนักถึงและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น อยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.53)

ด้านการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น อยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.45) และด้านการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ อยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.38) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาผลการประเมินทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสิ่งนี้ช่วยสะท้อนว่า หลักสูตรรายวิชาจิตศิลป์ มีส่วนช่วยเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับนักเรียนกลุ่มทดลองอันได้แก่ด้านการตระหนักรู้และเข้าใจตนเองและผู้อื่น การเห็นคุณค่าของตนเอง รู้จักตนเอง ค้นพบความชอบความถนัด สามารถวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยของตนเองได้ เมื่อตระหนักเห็นคุณค่าในตนเองแล้วสามารถยอมรับความแตกต่างของตนเองและผู้อื่น สามารถทำงานร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียน ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น สอดคล้องกับการศึกษาของ อรอนงค์ แจ่มผล (2552) ที่ได้ศึกษาผลของกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาที่มีต่อการเรียนรู้ภายในตนเองของนักศึกษาที่เรียนรายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาสามารถเข้าถึงอารมณ์ ความรู้สึก ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ภายนอกผ่านกิจกรรมและกระบวนการเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและแนวปฏิบัติใหม่ต่อตนเองและใคร่ครวญ อย่างลึกซึ้ง เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด และแนวปฏิบัติใหม่ต่อตนเองและผู้อื่น ส่งผลสู่การประพฤติอย่างมีสติและปัญญา มีความรักความเมตตาต่อตนเองและผู้อื่นตลอดจนสรรพสิ่งรอบตัว

ข้อค้นพบอีกประการหนึ่งที่ตัวผู้วิจัยเองได้ค้นพบจากการทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาจิตศิลป์ ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษานั้น ผู้วิจัยพบว่า การเรียนรู้ของนักเรียนนั้นนอกจากจะเป็นกระบวนการเฉพาะบุคคลแล้ว การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ เช่น เหตุการณ์การใช้สุนทรียสนทนาในชั้นเรียนในช่วงแรกเริ่มนักเรียนขาดความมั่นใจ และไม่กล้าแสดงความคิดเห็นแม้ประเด็นการสนทนานั้นจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง เช่น การเล่าความรู้สึก ณ ปัจจุบันขณะ ความชื่นชอบที่มี

ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด แม้จะเป็นประเด็นการสนทนาที่ไม่ยากซับซ้อนแต่เมื่อขาดความมั่นใจในตนเองแล้ว นักเรียนก็ไม่สามารถสะท้อนความคิดของตนเองได้ดีเท่าที่ควร เมื่อถามว่าใครจะเป็นผู้เริ่มพูดก่อน ไม่มีนักเรียนที่กล้าอาสาสมัคร นักเรียนมีท่าทางไม่มั่นใจเมื่อทราบว่าจะตนเองจะต้องพูดแสดงความคิดเห็น ผู้วิจัยซึ่งทำหน้าที่ครูประจำวิชาจึงใช้วิธีการหมุนปากกาเสียงทลายในการแก้ปัญหาแรกเริ่มมีความมุ่งหวังว่าจะแก้ปัญหาในการเลือกว่านักเรียนคนใดจะพูดก่อนหรือพูดทีหลัง และพบว่านักเรียนตื่นเต้นในการเสียงทลายแต่เมื่อเสียงทลายเป็นตัวนักเรียนเองแล้วนักเรียนกลับเงียบ ขาดความมั่นใจ และพูดด้วยถ้อยคำที่ไม่เป็นประโยค วิธีการเสียงทลายนี้ไม่ได้ผลดีนักและเมื่อสังเกตชั้นเรียนในครั้งต่อไป ที่ครูได้สร้างการแสดงความคิดเห็น การใช้สุนทรียสนทนาให้กลายเป็นวัฒนธรรมในชั้นเรียนกลับพบปรากฏการณ์ที่แตกต่างจากในครั้งแรกๆ นักเรียนมีท่าทีผ่อนคลายมากขึ้น ครูยกเลิกวิธีการเสียงทลาย แต่เริ่มต้นด้วยวิธีการครูเป็นผู้เล่าเรื่องก่อนและใช้การตั้งคำถาม เช่น มีใครรู้สึกเหมือนครูบ้าง หรือมีใครอยากเล่าเป็นคนต่อไปหรือไม่ การเล่าแสดงความคิดเห็นเมื่อนักเรียนรู้สึกพร้อมนักเรียนมีท่าทีมั่นใจและแสดงออกได้ดีกว่าการถูกบังคับให้พูด สอดคล้องกับ ทิศนา เขมมณี (2545) ที่กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม การเรียนรู้แบบเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike) ในเรื่องของกฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) กล่าวถึง สภาพความพร้อมหรือวุฒิภาวะของผู้เรียนทั้งร่างกายและ จิตใจ รวมทั้งพื้นฐานและประสบการณ์เดิมที่เชื่อมโยงความรู้ใหม่ และทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ กล่าวถึง การเชื่อมโยงเด็กจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อเขารู้สึกมีความพร้อม ครูควรเข้าใจพัฒนาการของเด็ก เป็นสิ่งที่เป็นธรรมชาติตามวัย ไม่เร่งหรือข้ามขั้น แต่อาจจัดประสบการณ์เสริมช่วยให้พัฒนาการได้เร็วขึ้น จัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับพัฒนาการตามวัยไม่ใช่ว่าบังคับเมื่อเด็กไม่พร้อม เปิดโอกาสให้รับประสบการณ์และปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหลายๆ เด็กจะดูดซับและส่งเสริมโครงสร้างทางปัญญา

2.3 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตร รายวิชาจิตตศิลป์ การประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตร พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจระดับดีมาก ค่าเฉลี่ย 4.52 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีความพึงพอใจสูงสุดไปน้อยสุดตามลำดับ ดังนี้ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านประโยชน์ที่ได้รับ และด้านบรรยากาศ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อยู่ในระดับดีมาก จำนวน 11 ข้อ อยู่ในระดับดี จำนวน 9 ข้อ รายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ซึ่งจากผลการประเมินสะท้อนให้เห็นว่านักเรียนพึงพอใจที่ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ได้เล่าเรื่องราวประสบการณ์ต่างๆ ของตนเองให้เพื่อนฟัง ซึ่งเป็นการเรียนการสอนที่แตกต่างจากชั้นเรียนปกติในรายวิชาอื่น ครูมักจะเป็นผู้พูด นำเสนอเนื้อหาบทเรียน มากกว่าการให้นักเรียนได้ร่วมทำกิจกรรม เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น มีอิสระในการคิด การพูด โดยปราศจากการตัดสิน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า หลักสูตรรายวิชาจิตตศิลป์ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้จริง และมีผลในการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้แก่ นักเรียนในกลุ่มทดลองได้ ดังนั้นจึงสามารถนำไปปรับใช้กับนักเรียนในระดับชั้นอื่นๆ ที่มีพื้นฐานความรู้ และช่วง วัยใกล้เคียงกันได้

1.2 ครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากที่จะสร้างแรงบันดาลใจและความประทับใจให้กับผู้เรียนในการเรียนรู้ ต้องสามารถสื่อสารภาษาใจกับผู้เรียนหรือสื่อสารแบบใจถึงใจ รวมทั้งเชื่อมโยงความคิด จิตใจ และการปฏิบัติ ครูจึงต้องศึกษาทำความเข้าใจแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและต้องฝึกปฏิบัติให้มีประสบการณ์และเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียน

1.3 การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนเป็นสิ่งสำคัญมาก บรรยากาศที่เป็นมิตร นักเรียนรู้สึกผ่อนคลายและเป็นอิสระ มีความเป็นกันเองระหว่างครูและนักเรียน นักเรียนกับเพื่อนนักเรียน ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน เป็นสิ่งที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตตปัญญา

1.4 การใช้กระบวนการจิตตปัญญาศึกษาในชั้นเรียน มีความเหมาะสมกับนักเรียนกลุ่มย่อย ทั้งนี้เพราะนักเรียนทุกคนจะได้มีโอกาสมีส่วนร่วม มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มได้ดี ทุกคนสะท้อนความคิด ความรู้สึกได้ใช้เวลาในการสะท้อนผลร่วมกันซึ่งหากเป็นนักเรียนกลุ่มใหญ่อาจใช้เวลานานในการจัดกระบวนการเรียนรู้และทุกคนไม่สามารถมีส่วนร่วมได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การพัฒนาหลักสูตรและจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษานั้น อาจปรับเปลี่ยนเป็นการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับนักเรียน

2.2 ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรด้วยการบูรณาการกระบวนการจิตตปัญญาศึกษากับกระบวนการทางศิลปะ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

2.3 การพัฒนาหลักสูตรและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาควรมีการประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนรายวิชาอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กรมสุขภาพจิต. (2554). **ทักษะชีวิต**. ค้นเมื่อ 22 ธันวาคม 2558, จาก <http://www.klb.dmh.go.th>.
- ทิศนา ขัมมณี. (2559). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อเพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2538). **ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ : ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมทั้งหมดร่วมกัน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2549). **การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน: สุขภาวะชุมชนเป็นรากฐานของสุขภาวะทั้งหมด**. กรุงเทพฯ: สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ.

..... (2550). **วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ 21:**

ศูนย์ หนึ่ง เก้า. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ:
แปลนพริ้นติ้ง จำกัด.

วิจักขณ์ พานิช. (2550). **เรียนรู้ด้วยใจอย่างไรใครครวญ**
การศึกษาตั้งเส้นทางแสวงหาทางจิตวิญญาณ.
กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

สุวีริยา ปุตะโคตร และศิริพงษ์ เพี้ยศิริ. (2557).

การศึกษาความสามารถด้านการอ่านภาษาอังกฤษ
เพื่อความเข้าใจและการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้รูปแบบการจัดการ
เรียนรู้แบบบูรณาการของเมอร์ตอกซ์ร่วมกับการใช้
ผังความคิด. **วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัย**
บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 8(4),
24 -32.

สุวีริยา สุวรรณโคตร. (2555). **การพัฒนาหลักสูตร**

ส่งเสริมความสามารถในการดูแลผู้ป่วย
ระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณและคุณค่า
ความเป็นมนุษย์ ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
สำหรับนักศึกษาพยาบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการ
เรียนการสอน บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สิทธิพล อาจอินทร์. (2557). **การพัฒนาหลักสูตร.**

พิมพ์ครั้งที่ 1. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551).

แนวทางการพัฒนาทักษะชีวิต บูรณาการการ
เรียนการสอน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้. กรุงเทพฯ:
ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. (2551).

จิตตปัญญาศึกษา: การศึกษาเพื่อการพัฒนา
มนุษย์. กรุงเทพฯ: โครงการศูนย์จิตตปัญญาศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล.

อรอนงค์ แจ่มผล. (2552). **ผลของกระบวนการจิตต**

ปัญญาศึกษาที่มีต่อการตระหนักรู้ภายในตนของ
นักศึกษาที่ลงเรียนรายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู.

ค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2558, จาก<https://eduweb.kpru.ac.th>.

Hart, T. (2004). Opening the Contemplative
Mind in Classroom. **Journal of**
Transformative Education, 2(1), 28-46.

Saylor, J. G, Alexander, W. M. and Lewis, A. J.
(1981). **Curriculum Planning for Better**
Teacher and Learning. 4th ed. New York:
Holt, Rinchart and Winstom.

Taylor, E. (1998). **Transformative Learning:**
A Critical Review. ERIC clearinghouse on
adult, Career, and Vocational Education.

Titchener, E. B. (1902). **Experimental**
psychology: A manual of laboratory
practice. New York, NY: MacMillan &
Co., Ltd.

Wiggig, G. and McTighe, J. (2005).

Understanding by Desing: A brief
introduction. Center for Technology
& School Change at Teachers Columbia
University.